

Zijn scholen klaar voor het decreet leerlingenbegeleiding?

Dit jaar focust de onderwijsinspectie in haar 'Onderwijsspiegel 2018' op de kwaliteit van de leerlingenbegeleiding in de scholen. We bekijken de resultaten in het licht van het nieuwe decreet leerlingenbegeleiding dat op 1 september 2018 in werking treedt.

In juni 2017 trok de onderwijsinspectie naar 27 basisscholen en 28 scholen secundair onderwijs (eerste graad) met de vraag: 'hoe is het gesteld met de kwaliteit van de leerlingenbegeleiding in de scholen'. Ze kozen ervoor een verkennend praktijkonderzoek uit te voeren, over het basisonderwijs en de eerste graad van het secundair onderwijs. De focus ligt op brede basiszorg (voor al-

le leerlingen) en verhoogde zorg (voor leerlingen met specifieke onderwijsbehoeften).

Het onderzoek was niet verplicht en had geen controlerend karakter. Daarom, lanceerde de onderwijsinspectie een grootschalige oproep voor vrijwillige deelname. Maar liefst 330 scholen tekenden in, waarvan er 55 scholen geselecteerd

werden. Ze werden geobserveerd door 28 onderwijsinspecteurs. In gemengde duo's - bijvoorbeeld 1 inspecteur basis- en 1 inspecteur secundair onderwijs- namen ze elk vijf tot acht klassen per school op zich. Ze gingen in gesprek met leraren, leerlingen en ouders. Casussen en documenten werden geanalyseerd. En ze spraken ook met de directeur en het zorgteam.

De onderwijsinspectie wilde antwoorden op drie vragen

1

Zorgen de scholen voor een kwaliteitsvolle begeleiding voor alle leerlingen (brede basiszorg) en voor leerlingen met specifieke onderwijsbehoeften (verhoogde zorg)?

2

Voeren de scholen een kwaliteitsvol beleid en doen zij aan kwaliteitsontwikkeling bij leerlingenbegeleiding?

3

Wat zijn volgens de scholen succesfactoren en drempels voor een kwaliteitsvolle leerlingenbegeleiding?

Vraag 1: Zorgen scholen voor een kwaliteitsvolle leerlingenbegeleiding?

De onderwijsinspectie observeerde in 164 klassen van het basisonderwijs en in 175 klassen van het secundair onderwijs (eerste graad). "Voor de meeste aspecten van leerlingenbegeleiding voldoet meer dan de helft van de scholen aan de verwachtingen. Meer dan 80% 'benadert' minstens de verwachtingen", zegt de onderwijsinspectie. "De vraag is echter of dit volstaat met het oog op de uitdaging waar scholen momenteel voorstaan."

Basisonderwijs versus secundair

In de overgrote meerderheid van de klassen is er een positief, stimulerend en ordelijk klimaat waar leraren investeren in ondersteunende relaties en interacties. Dit geldt zowel voor het basisonderwijs als de eerste graad van het secundair onderwijs.

Voor de andere onderdelen van leerlingenbegeleiding zijn er verschillen tussen de onderwijsniveaus. De basisscholen doen het meestal goed terwijl de eerste graad van het secundair onderwijs het er over de hele lijn minder goed van af brengt. Een voorbeeld vinden we bij 'Gaan leraren positief om met verschillen?'. Er werd onderzocht of leraren de leerlingen doordacht groeperen en of leraren de activiteiten, instructie en verwerking van de leerstof wel afstemmen op de mogelijkheden van de leerlingen. Daar waar basisscholen hier wel weg mee weten, is dit voor de eerste graad in het secundair onderwijs een groot struikelblok. Nergens zijn de verschillen tussen de onderwijsniveaus groter dan hier.

De onderwijsinspectie wijst zelfs op het reële risico dat leerlingen bij de overstap van het basis- naar het secundair onderwijs een breuk in de kwaliteit van leerlingenbegeleiding ervaren.

Doelgericht werken!

De basisscholen blijken nog onvoldoende in te zetten op 'doelgericht werken'. Vooral het doelgericht afstemmen op de beginsituatie van leerlingen en de klasgroep is nog geen automatisme. 42% van de basisscholen scoort niet volgens de verwachting.

Maar ook voor 'interactief en betekenisvol leren' zijn er tekorten. In basisscholen blijkt het werken met activerende werkvormen nog moeilijk. In kleuterscholen is 'taalstimulerend werken' een werkpunt. Voor 'metacognitieve kennis en vaardigheden' is er ook nog werk aan de winkel. Slechts de helft van de geobserveerde leraren slaagt er in de leerlingen te laten nadenken over hun taakaanpak en hen strategieën te laten gebruiken (stapsgevoel te werk gaan, analyseren van de taak, de oplossing controleren).

Specifieke onderwijsbehoeften centraal

De meerderheid van de scholen brengt voldoende in beeld waar de mogelijkheden en behoeften liggen voor leerlingen met specifieke onderwijsbehoeften. Maar liefst 25 van de 27 basisscholen organiseren ook passende begeleiding: het inzetten van stimulerende, remediërende, differentiërende, compenserende en/of dispenserende maatregelen.

Wel kan er nog meer werk gemaakt worden van de samenwerking met de ouders en het CLB. Zo delen scholen nog te weinig hun schoolinterne zorg met het CLB. Maar omgekeerd geven scholen ook aan dat leraren te weinig ondersteuning krijgen van het CLB. In de meeste scholen krijgen de ondersteuningsbehoeften van leraren en ouders te weinig aandacht.

Als leraren en schoolteams maatregelen voor leerlingen met verhoogde zorg organiseren, dan moet ook nagegaan worden of dit wel zinvol is en tot de gewenste effecten leidt. 59% van de basisscholen voldoet aan deze verwachtingen. Voor een groot deel van de scholen is dit dus een werkpunt.

Preventieve basiszorg onderbelicht

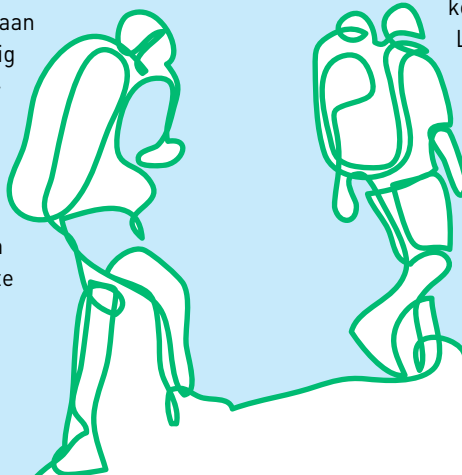
Drie van de vier begeleidingsdomeinen van leerlingenbegeleiding ('leren en studeren', 'leerloopbaan', 'sociaal-emotionele ontplooiing' en 'fysiek welzijn') komen in bijna 75% van de scholen voldoende aan bod. Voor 'leren en studeren' liggen de scores beneden de verwachtingen. Voor 'sociaal-emotionele ontplooiing' doen veel scholen het zeer goed. Scholen zetten meer in op de vier begeleidingsdomeinen wanneer het over verhoogde zorg gaat. De onderwijsinspectie concludeert dat scholen actie ondernemen als er zich problemen voordoen. Maar scholen investeren nog te weinig in preventieve basiszorg voor alle kinderen.

Samenwerken als werkpunt

Op het vlak van samenwerkingen met de leerlingen, ouders, CLB en andere relevante partners is er weinig verschil tussen het basis- en het secundair onderwijs (eerste graad). De meeste scholen werken goed samen met ouders en met andere relevante partners. Wel valt op dat de helft van de scholen (vooral basisscholen) problemen ondervindt bij het samenwerken met het CLB.

Leerlingen worden minder betrokken bij het leerproces en de aanpak van de begeleiding. Dit verdient meer aandacht, ook in het basisonderwijs.

Scholen investeren nog te weinig in preventieve basiszorg voor alle kinderen.

SW

Zowel voor basisscholen als voor scholen secundair onderwijs blijkt dat het delen van expertise geen evidentie is.

Vraag 2: Voeren de scholen een kwaliteitsvol beleid en doen zij aan kwaliteitsontwikkeling bij leerlingenbegeleiding?

Het bleek al uit de motivering van scholen om deel te nemen aan dit onderzoek: leerlingenbegeleiding is een belangrijk thema waarop ze willen inzetten. Ook de geselecteerde scholen geven in het onderzoek aan dat ze structuren, afspraken en taakverdelingen hebben die de organisatie van leerlingenbegeleiding ondersteunen. Daarnaast worden de begeleidingsinitiatieven gecoördineerd en aangestuurd door de schoolleider of de zorgcoördinator of een zorgteam.

Veel scholen zijn ook bereid om veranderingen door te voeren die de kwaliteit van de leerlingenbegeleiding kunnen verhogen.

Maar tegelijk blijkt het moeilijk om ook effectief werk te maken van kwaliteitszorg bij leerlingenbegeleiding en verder te gaan dan het meten van effecten. Het gaat immers ook over het hebben van een visie op leerlingenbegeleiding

die door het schoolteam gedragen wordt zodat er daadwerkelijk naar gehandeld wordt. Er moet ook bewust ingezet worden op cyclisch plannen, het opvolgen van de doeltreffendheid, verankeren, evalueren en bijsturen waar nodig (op niveau van leerling, team en school).

De basisscholen uit de onderzoeksgroep scoren over deze hele lijn matig, maar toch sterker dan de scholen secundair onderwijs. De onderwijsinspectie bestempelt kwaliteitsontwikkeling als "een domein met een zeer grote ontwikkelingsmarge".

Een andere struikelblok blijkt het 'samenwerkend leren van elkaars expertise' te zijn. Alhoewel scholen best wel bereid zijn om te veranderen, blijkt zowel voor basisscholen als voor scholen secundair onderwijs dat het delen van expertise geen evidentie is, noch binnen het eigen schoolteam, noch met externen.

Vraag 3: Wat zijn volgens de scholen succesfactoren en drempels voor een kwaliteitsvolle leerlingenbegeleiding?

Met de derde onderzoeksvraag wilde de onderwijsinspectie achterhalen wat scholen zelf aangeven als mogelijke succesfactoren en hindernissen voor een kwaliteitsvolle leerlingenbegeleiding. Scholen benoemen elementen (zie blz. 24) die niet enkel gelden voor een beleid op leerlingenbegeleiding, maar eigenlijk voor een algemeen schoolbeleid: een duidelijke organisatie, een heldere communicatie, betrokkenheid van ouders, samenwerkingsverbanden, deskundigheid, professionalisering en openheid voor vernieuwing, systematiek en kwaliteitsontwikkeling.

Scholen die ervaring hebben met het voeren van een GOK-beleid, voelen zich vaak sterker gewapend om ook in te zetten op kwaliteitsvolle leerlingenbegeleiding. Deze scholen zeggen dat GOK zorgde voor systematiek, de nodige structuren, organisatie en voor een grote openheid voor leerlingen met specifieke noden.

Als drempels die een kwaliteitsvolle leerlingenbegeleiding bemoeilijken, noteerden de scholen vooral de afwezigheid van succesfactoren. Maar ze geven ook veel context- en inputfactoren aan zoals: te weinig middelen (uren, tijd, omkadering), wachtlijsten bij Welzijn als een doorverwijzing noodzakelijk is, geen continuïteit in beleid, het zorgteam, de CLB-ankerfiguren, de infrastructuur die te weinig mogelijkheden biedt voor bepaalde werkvormen, de administratieve gevolgen van een zorgbeleid, ...

Succesfactoren

- ▶ Een duidelijke organisatie
- ▶ Heldere communicatie
- ▶ Betrokkenheid van ouders
- ▶ Deskundigheid, professionalisering en open staan voor vernieuwing
- ▶ Samenwerkingsverbanden
- ▶ Systematiek en kwaliteitsontwikkeling
- ▶ Een overtuigd zorgbeleid
- ▶ Een positieve kijk op diversiteit
- ▶ Een open en ondersteunende cultuur
- ▶ Engagement
- ▶ Een 'GOK-traditie'
- ▶ Stabiliteit
- ▶ Kleinschaligheid

Drempels

- ▶ Te weinig middelen (uren, tijd, omkadering ...)
- ▶ Wachtlijsten bij doorverwijzingen
- ▶ Beperkingen eigen aan de leraar (gebrek aan didactische competenties om brede basiszorg te verstrekken, een beperkte individuele draagkracht, afwijzen van de idee dat leerlingenbegeleiding een opdracht is voor elke leraar,...)
- ▶ Een infrastructuur met te weinig plaats voor activerende werkvormen, om te differentiëren
- ▶ De administratieve uitwerking van een zorgbeleid
- ▶ Een te snelle implementatie van het M-decreet

Knelpunten en opportuniteiten

"Scholen zijn op de goede weg, maar de uitdaging is groot. De vraag is of dit volstaat met het oog op de uitdaging waar scholen momenteel voor staan," merkt de onderwijsinspectie op. Dit onderzoek zet inderdaad aan tot nadenken. Want op 1 september 2018 treedt het nieuwe decreet leerlingenbegeleiding in werking.

De genuanceerde conclusie van de onderwijsinspectie in dit onderzoek is dan zeker een opkikker: "De meeste scholen zetten actief in op leerlingenbegeleiding. De vier domeinen van leerlingenbegeleiding krijgen voldoende aandacht. Scholen vinden het belangrijk om in te zetten op dit thema. Acties en maatregelen worden opgezet en gecoördineerd en men is ook niet vies van het introduceren van veranderingen als dit de kwaliteit van de leerlingenbegeleiding ten goede komt." Het doet deugd dat de inspanningen van scholen erkend worden.

Tegelijk moeten we ons ervan bewust zijn dat de scholen niet op alle onderzochte aspecten even sterk of even zwak scoorden. Zo gaat er te weinig aandacht naar de kwaliteitsontwikkeling van leerlingenbegeleiding en blijkt het moeilijk om expertise te delen binnen en buiten het schoolteam. Scholen lopen tegen heel wat hindernissen aan en geven aan wat zou helpen om kwaliteitsvolle leerlingenbegeleiding in hun school te realiseren.

Deze aandachtspunten blijven bij. Zeker omdat ze vrijwel volledig overeenstemmen met de argumentatie van het COV om, na de onderhandelingen, het ontwerpdecreet geen akkoord te geven. Als COV staan we achter een decreet dat meer duidelijkheid schept in de verantwoordelijkheden van alle partners die betrokken zijn bij het begeleiden van leerlingen tijdens hun onderwijsloopbaan.

Maar de uitbouw van het beleid op leerlingenbegeleiding en de noden die de basisscholen daarrond hebben, stoten ons tegen de borst. Om kwaliteitsvolle leerlingenbegeleiding te organiseren, is er nood aan bijkomende middelen, tijd en professionalisering zodat alle partners betrokken bij de leerlingenbegeleiding zich ook volledig gesteund en ondersteund weten. Dit is nodig op alle niveaus van het zorgcontinuüm.

Het is belangrijk dat er een goede samenwerking is tussen de school, de pedagogische begeleidingsdienst en het CLB. Volgens het COV geeft het nieuwe decreet nog onvoldoende handvaten voor scholen om als gelijkwaardige partners van het CLB deze samenwerking vast te leggen en uit te bouwen.

De resultaten en conclusies van het onderzoek leerlingenbegeleiding bevestigen onze bezorgdheden en geven tegelijk aan dat dit cruciale factoren zijn om in elke school tegemoet te kunnen komen aan het recht van elk kind op een kwaliteitsvolle leerlingenbegeleiding.

